

Advarsel: I det følgende vil det fremkomme sensitiv informasjon

Respekt, Ansvar, Mot

Morten Traavik
**MED ANDRE
ORD**

Erfaringene jeg nå vil dele, noen vil si kanskje si lekke, skriver seg fra et unikt privilegium jeg har hatt gjennom det siste året: Som første norske kunstner siden annen verdenskrig har jeg over lengre tid arbeidet i og for et militærdiktatur. I dette lukkede og uutgrunnelige samfunnet, preget av både dyp mistenksomhet mot og manglende kunnskap om en omskiftelig omverden, har jeg mot de fleste odds lykkes i å vinne i hvert fall deler av befolkningens tillit. Denne kulturen kjennetegnes nemlig dels av en sterk indre kontroll over egne innbyggere, dels av plutselige, aggressive og selvdestruktive utfall mot omverdenen, særskilt når det føler seg presset og på defensiven – hvilket vil si nesten hele tiden.

Innbyggerne holdes beskyttet eller innestengt, alt ettersom, bak tykke murer og andre forsvarsverker, omringet av en omverden de opplever som uforståelig og derfor skremmende og fiendtlig. Ofte føles det nesten som å være på en annen

FAKTA

Dette er saken:

■ Kunstneren Morten Traavik har vært ansatt som huskunstner ved Forsvarsmuseet i 2010, i deres satsing på museale forstyrrelser.

■ Traaviks «Hærverk» har blant annet involvert rakett påtrædd en enorm kondom, og to utsmykkede tanks. Sistnevnte ble sensurert av forsvarsjefen.

■ Traaviks siste utstilling, «Body Armour – bedre enn sex», åpner på Forsvarsmuseet 7. desember.

■ I denne teksten forteller Traavik om sine erfaringer som kunstner for Forsvaret.

Forfatteren:

■ Morten Traavik er regissør, skuespiller og kunstner. Han har blant annet fått internasjonal oppmerksomhet med sine «Miss Landmine»-kåringer.

planet. De har dermed liten eller ingen kunnskap om andre kulturer og samfunnsformer enn sin egen, og er derfor lette å kontrollere og manipulere ovenfra. Regimet, som nominelt ledes av en fjern og utilgjengelig symbolfigur, er hemmelighetsfullt, uforutsigbart og handler i mange tilfeller tilsynelatende både irrasjonelt og i strid med egne interesser med sine provokative uttalelser i

media. Det i utgangspunktet dårlige medietekket sementeres ytterligere av en nærmest konsekvent usympatisk offentlig opptreden og medieåndterning.

Frontfiguren for regimet omgir seg med og voktes av et hoff av rådgivere og opportunistere og betraktes av folk flest som fjern og uvitende om forholdene for sine undersåtter. Hans selvmotigende, inkonsekvente og ofte ubehjelpelige offentlige fremtredener tolkes av visse analytikere som tegn på at han i betydelig grad er en marionett tømte for reell makt, som i virkeligheten kontrolleres av en konservativ og virkelighetsfjern indre krets av hardlinere som av frykt for egne posisjoner ser seg mer tjente med tingenes tilstand enn med glasnost og utvikling.

Men selv i regimets egne avkroker hviskes det om indre selvmotigelser og strukturelle problemer, enkelte mener til og med at en kollaps er nært forestående. Noe lukter råttent i rikets øvre maktskipt, men av berettiget frykt for konsekvensene snakker ingen høyt og tydelig om det alle vet. Åpen og uttalt dissidens er utenkelig, og selv om misnøyen bobler like under overflaten finnes det ingen organisert opposisjon. Liberale krefter er spredte, uorganiserte og under konstant press fra både regimet selv og potensielle angivere og provokatører. Uten en tydelig felles ideologi eller moralkodeks som

muliggjør et sterkt indre samhold, og lammet av kunnskapsløshet om verden utenfor, virrer lokalbefolkningen desillusjonerte og passiviserte rundt i et eksistensielt limbo. Men selv om den kulturelt og sosialt mer avanserte omverdenen i stigende grad forholder seg kritisk og bekymret, fortsetter den å pumpe ressurser og bistand inn i regimet ut fra en realpolitisk vurdering om at *status quo* tross alt er bedre enn dets eventuelle kollaps.

Som mange allerede har forstått snakker jeg om ledelsen i det norske Forsvaret, også kalt den kalde krigens siste utpost i Norge. I 2010 er jeg nemlig Norges første (og trolig siste) Forsvarskunstner i kraft av mitt engasjement som Artist-in-Residence (AIR) ved Forsvarsmuseet, dypt inne på Akershus Festningsområde. At jeg kan være så åpen om mine erfaringer som jeg er nå, er kun fordi jeg fra 1. januar 2011 er trygt tilbake i det sivile liv.

Men til tross for mange og iøynefallende likheter mellom Forsvarets ledelseskultur og den i skrantende østlige ettpartistater som for eksempel Nord-Korea, hvor jeg også utvikler kunstneriske prosjekter, finnes det også noen få store og avgjørende forskjeller. Mest handler disse om etikk og moral, og jeg er dessverre redd for at de ikke taler til vårt eget Forsvar:

Man kan, og bør, si mye om de nordkoreanske generalenes krigskultus og militante holdninger og handlinger, men en ting skal de jaggu ha: Selv ikke Kim Jong II ville drømt om å straffe sine egne soldater for å gjøre jobben sin med entusiasme. Høstens mediesirkus rundt visse norske soldaters arbeidsmoral, også kjent som bedre-enn-sex-debatten, viste med deprimerende og nesten obskøn klarhet hvor dårlig det står til med Forsvarets egne offisielle kjerneverdier, Respekt, Ansvar og Mot, i dets egen øverste ledelse. Reaksjoner fra både menige og befal jeg har snakket med – selvsagt off the record – er resignerte og jordnære: Fienden har en enkel moral, vi har dobbeltmoral. Ikke rart at Taliban vinner.

En annen viktig forskjell er at riktignok har Nord-Korea museer drevet og finansiert av forsvarsmakten slik også Forsvarsmuseet er, men disse har derimot ikke et uttalt oppdrag om å «bidra til kunnskap og forståelse om hvorfor frihet er en grunnleggende forutsetning for fred og demokrati i ethvert samfunn (sic)» som det heter i Forsvarets Museers egen årsmelding 2009. Heller ikke er det nordkoreanske militæret pålagt av egen lovgivende forsamling «at museene skal ha en fri stilling som kritiske og viktige samfunnsinstitusjoner, og det er [derfor] avgjørende å ha avstand til de

bevilgende myndigheter». Dette omtales som